

دانشگاه یزد

دانشکده علوم اجتماعی

گروه جامعه‌شناسی

پایان‌نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

جامعه‌شناسی

عنوان پایان‌نامه

عوامل روانی اجتماعی مرتبط با استیگمای ادراک‌شده

در

بیماران با علائم HIV در شهر یزد

استاد راهنما: دکتر ابراهیم مسعودنیا

استاد مشاور: دکتر مسعود میرزایی

نگارش: حسن چنانی‌نسب

اسفند ماه ۱۳۹۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
خَلَقَ الْمَوَدَّعَاتِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
خَلَقَ الْمَوَدَّعَاتِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
خَلَقَ الْمَوَدَّعَاتِ

تعهد

اینجانب حسن چنانی‌نسب دانشجوی کارشناسی‌ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه یزد تعهد می‌نمایم که تمامی مطالب و موضوعات مطرح شده در این پایان‌نامه توسط اینجانب صورت گرفته و مسئولیت صحت آن‌ها را بر عهده می‌گیرم. در ذکر مطالب از منابع و مراجع دیگر، منبع مورد استفاده عیناً در متن و در قسمت منابع و مآخذ آورده شده است. همچنین گواهی می‌نمایم که این پایان‌نامه برای دریافت مدرک دیگر در جای دیگری ارائه نشده است. در تدوین پایان‌نامه چارچوب مصوب دانشکده را به طور کامل رعایت نموده‌ام.

کلیه حقوق مادی و معنوی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع این پایان‌نامه متعلق به دانشگاه یزد است و هرگونه استفاده از نتایج علمی و عملی از این پایان‌نامه برای تولید دانش فنی، ثبت اختراع، ثبت اثر بدیع هنری، همچنین چاپ و تکثیر، نسخه‌برداری، ترجمه و اقتباس و ارائه مقاله در سمینارها و مجلات علمی از این پایان‌نامه منوط به موافقت کتبی دانشگاه یزد است.

تقدیم به دامان سبز مادر:

که لحظات ناب باور بودن، لذت و غرور
دانستن، جسارت خواستن، عظمت رسیدن و تمام
تجربه های یکتا و زیبای زندگیم، مدیون
حضور اوست.

صعود کلام نکو سوی اوست   اگر روی اعمال بر سوی اوست

معلمت مقامت ز عرش برتر باد   همیشه توست اندیشه ات منظر باد

به نکته های دلایز و گفته های بلند   صحیفه های سخن از تو علم پرور باد

تشکر و قدردانی

با سپاس از الطاف الهی که در انجام این تحقیق راهگشای من بوده است، بر خود لازم می دانم تا از کلیه کسانی که در مراحل مختلف این پایان نامه مرا یاری نموده اند، تشکر و قدردانی نمایم.

از استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر ابراهیم مسعودنیا که در کلیه مراحل این تحقیق دلسوزانه من را از راهنمایی های بیدریغ خود بهره مند ساختند، کمال تشکر را دارم.

و از استاد عزیزم، جناب آقای دکتر مسعود میزرای که مشاوره این پایان نامه را تقبل کردند و با راهنمایی های دلسوزانه خود من را در تکمیل این تحقیق یاری کردند، صمیمانه قدردانی می نمایم.

همچنین از تمامی دوستانم که مرا تا پایان راه همراهی کردند، بی نهایت سپاسگذارم.

متشکرم

چکیده

مقدمه و هدف: ایدز از جمله بیماری‌های است که در اکثر فرهنگ‌ها یک تابو تلقی شده و معمولاً با هاله-ای از شرم، منع‌های اخلاقی و بالاترین میزان استیگما همراه بوده و در نتیجه برآیندهای روانی-اجتماعی و فرهنگی بی‌شماری برای فرد مبتلا به دنبال دارد. پژوهش حاضر با هدف تعیین رابطه عوامل روانی-اجتماعی با استیگمای ادراک‌شده در بیماران با علائم HIV انجام شد.

روش: این پژوهش در قالب یک طرح همبستگی و به صورت مقطعی و بر روی ۶۳ بیمار مبتلا به HIV/AIDS که به صورت در دسترس از جمعیت ۸۰ نفری بیماران مبتلا به HIV انتخاب شده بودند، انجام شد. ابزار پژوهش عبارت بودند از: مقیاس استیگمای بیماران اچ.آی.وی (HIVSS)، خودکارآمدی ادراک‌شده (GSES)، شاخص اصلاح شده شبکه اجتماعی برکمن و سیم (SNI)، حمایت اجتماعی ادراک‌شده (MSPSS)، مقیاس چندبعدی منبع کنترل تندرستی (MHLCS)، پرسشنامه ادراک بیماری (IPQ) و مقیاس عزت نفس روزنبرگ (RSES).

یافته‌ها: همبستگی معنادار معکوسی بین استیگمای ادراک‌شده با مولفه‌های برآیند بیماری ($P < 0/01$) و خط زمانی حاد-مزمن ($P < 0/01$) به عنوان مولفه‌های متغیر ادراک بیماری و متغیر عزت نفس ($P < 0/05$) وجود داشت. رگرسیون سلسله مراتبی چندگانه نشان داد که متغیرهای ادراک بیماری، عزت نفس، شبکه اجتماعی ادراک‌شده، حمایت اجتماعی ادراک‌شده، منبع کنترل و خودکارآمدی ادراک‌شده در مجموع ۴۳/۶ درصد از کل واریانس متغیر استیگمای ادراک‌شده در بیماران با علائم اچ.آی.وی را تبیین کردند.

نتیجه‌گیری: با توجه به یافته‌های این پژوهش، تغییر کیفیت ادراک بیماری و نیز تقویت عزت نفس با هدف کاهش استیگمای ادراک‌شده در بیماران با علائم اچ.آی.وی را تبیین کردند.

واژگان کلیدی: استیگمای ادراک‌شده؛ اچ.آی.وی/ایدز؛ ادراک بیماری؛ منبع کنترل؛ عزت نفس؛ شبکه اجتماعی ادراک‌شده؛ حمایت اجتماعی ادراک‌شده؛ منبع کنترل؛ خودکارآمدی ادراک‌شده.

فهرست

فصل اول	۱
۱-۱- مقدمه	۳
۲-۱- بیان مسئله	۴
۳-۱- ضرورت پژوهش	۷
۴-۱- اهداف تحقیق	۸
۱-۴-۱- هدف کلی	۸
۲-۴-۱- اهداف جزئی	۸
۵-۱- فرضیات تحقیق	۹
۶-۱- تعریف متغیرها و مفاهیم	۹
۱-۶-۱- مقیاس استیگمای ادراک شده	۹
۲-۶-۱- مقیاس عزت نفس	۱۰
۳-۶-۱- مقیاس ادراک بیماری	۱۰
۴-۶-۱- مقیاس حمایت اجتماعی ادراک شده	۱۱
۵-۶-۱- منبع کنترل	۱۲
۶-۶-۱- مقیاس خود کارآمدی عمومی (GSES)	۱۲
۷-۶-۱- مقیاس شبکه روابط اجتماعی	۱۳
فصل دوم	۱۵
۱-۲- مقدمه	۱۸
۲-۲- تاریخچه ایدز	۱۸
۳-۲- وضعیت HIV/AIDS در ایران	۲۰
۴-۲- تعریف ایدز و اچ ای وی (HIV)	۲۱
۵-۲- راه‌های انتقال ایدز و اچ ای وی (HIV)	۲۳

- ۲-۶- تفاوت اچ آی وی (HIV) با ایدز (AIDS) چیست؟ ۲۳
- ۲-۷- اپیدمیولوژی ایدز ۲۳
- ۲-۸- استیگما چیست؟ ۲۹
- ۲-۹- تعریف مفاهیم مرتبط با استیگما ۳۲
- ۲-۹-۱- تفکر قالبی (کلیشه‌ای) ۳۲
- ۲-۹-۲- پیشداوری ۳۲
- ۲-۹-۳- تبعیض ۳۳
- ۲-۱۰- ارتباط پیشداوری، تبعیض، تفکر قالبی و استیگما ۳۳
- ۲-۱۱- انواع استیگما ۳۴
- ۲-۱۱-۱- استیگمای جسمانی ۳۵
- ۲-۱۱-۲- استیگمای شخصیت ۳۵
- ۲-۱۱-۳- استیگمای قبیله‌ای ۳۵
- ۲-۱۲- استیگما و تبعیض مرتبط با بیماران با علائم HIV+ ۳۸
- ۲-۱۳- فرهنگ و استیگما ۴۲
- ۲-۱۴- فرایند استیگمازدن ۴۳
- ۲-۱۵- پیامدهای استیگما ۴۶
- ۲-۱۵-۱- نمونه‌های از جداسازی و کناره‌گیری ۴۹
- ۲-۱۶- استراتژی مقابله‌ای در مقابل استیگما ۵۰
- ۲-۱۷- استراتژی کاهش استیگما ۵۴
- ۲-۱۷-۱- راهبرد تماس ۵۴
- ۲-۱۷-۲- راهبرد آموزش ۵۵
- ۲-۱۷-۳- راهبرد اعتراض ۵۶
- ۲-۱۸- نظریه اسناد ۵۷

- ۱۹-۲- تئوری دسته بندی مجدد ۶۰
- ۲۰-۲- رویکرد کنش متقابل نمادی ۶۳
- ۲۰-۲-۱- نظریه برچسب‌زنی (انگ زنی) ۶۴
- ۲۱-۲- چارچوب نظری تحقیق ۷۵
- ۲۲-۲- پیشینه ۸۲
- ۲۲-۲-۱- پیشینه متغیر استیگمای ادراک شده ۸۲
- ۲۲-۲-۲- پیشینه متغیر خودکارآمدی ۹۴
- ۲۲-۲-۳- پیشینه متغیر منبع کنترل ۹۷
- ۲۲-۲-۴- پیشینه متغیر حمایت اجتماعی ۹۷
- ۲۲-۲-۵- پیشینه متغیر شبکه اجتماعی ۱۰۰
- ۲۲-۲-۶- پیشینه متغیر عزت نفس ۱۰۲
- ۲۲-۲-۷- پیشینه متغیر ادراک بیماری ۱۰۳
- فصل سوم ۱۰۵
- ۳-۱- طرح پژوهش ۱۰۷
- ۳-۲- جامعه آماری ۱۰۷
- ۳-۳- روش نمونه‌گیری ۱۰۷
- ۳-۴- روش تعیین حجم نمونه ۱۰۸
- ۳-۵- معیارهای ورود و خروج در تحقیق ۱۰۸
- ۳-۶- ابزارهای پژوهش ۱۰۸
- ۳-۶-۱- مقیاس اصلاح شده استیگمای ادراک شده ۱۰۹
- ۳-۶-۲- مقیاس ادراک بیماری ۱۱۳
- ۳-۶-۳- مقیاس خودکارآمدی (GSES) ۱۱۴
- ۳-۶-۴- مقیاس منبع کنترل ۱۱۵

۱۱۶	۳-۶-۵- مقیاس شبکه روابط اجتماعی.....
۱۱۷	۳-۶-۶- مقیاس حمایت اجتماعی ادراک شده.....
۱۱۹	۳-۶-۷- مقیاس عزت نفس.....
۱۲۰	۳-۷-۷- روش اجرا.....
۱۲۰	۳-۸-۸- اصول اخلاقی پژوهش و محافظت از آزمودنی‌ها.....
۱۲۱	۳-۹-۹- روشهای آماری تحلیل داده‌های پژوهش.....
۱۲۳	فصل چهارم.....
۱۲۵	۴-۱-۱- تجزیه و تحلیل داده‌ها.....
۱۲۵	۴-۲-۲- بخش اول: توصیف داده‌ها.....
۱۲۵	۴-۲-۱- جنس.....
۱۲۵	۴-۲-۲- سن.....
۱۲۶	۴-۲-۳- وضعیت تأهل.....
۱۲۷	۴-۲-۴- وضعیت تحصیلات.....
۱۲۷	۴-۲-۵- نحوه ابتلاء به بیماری.....
۱۲۸	۴-۲-۶- مدت زمان ابتلاء به ایدز.....
۱۲۹	۴-۲-۷- سابقه ابتلاء در خانواده و خویشاوندان.....
۱۳۰	۴-۳-۳- بخش دوم: تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها.....
۱۴۲	۴-۴-۴- تحلیل چندگانه.....
۱۴۵	فصل پنجم.....
۱۴۷	۵-۱-۱- بحث در مورد یافته‌های پژوهش.....
۱۵۸	۵-۲-۲- محدودیت‌های پژوهش.....
۱۵۹	۵-۳-۳- پیشنهادات و راهکارهای پژوهش.....
۱۵۹	۵-۳-۱- پیشنهادات کاربردی.....

۱۶۰ ..... ۲-۳-۵- پیشنهادات پژوهشی

فهرست جداول

- جدول ۱-۲: آمار مبتلایان به ایدز تا مهر ماه ۱۳۹۱..... ۲۹
- جدول ۱-۳: تحلیل مولفه‌های اصلی استیگمای ادراک‌شده ۱۱۰
- جدول ۲-۳: ابعاد پرسشنامه استیگمای ادراک‌شده همراه با واریانس تبیین‌شده و مقدار آلفا..... ۱۱۲
- جدول ۳-۳: ابعاد پرسشنامه ادراک بیماری و مقدار آلفای هر بعد..... ۱۱۴
- جدول ۴-۳: ابعاد پرسشنامه خودکارآمدی ادراک‌شده و مقدار آلفای هر بعد ۱۱۵
- جدول ۵-۳: ابعاد پرسشنامه منبع کنترل و مقدار آلفای هر بعد ۱۱۶
- جدول ۶-۳: پرسشنامه شبکه اجتماعی و مقدار آلفای آن ۱۱۷
- جدول ۷-۳: ابعاد پرسشنامه حمایت اجتماعی ادراک‌شده و مقدار آلفای هر بعد ۱۱۸
- جدول ۸-۳: ابعاد پرسشنامه عزت نفس و مقدار آلفای هر بعد ۱۱۹
- جدول ۱-۴: توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر جنس ۱۲۵
- جدول ۲-۴: توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر سن ۱۲۶
- جدول ۳-۴: توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر وضعیت تأهل ۱۲۶
- جدول ۴-۴: توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر وضعیت تحصیلات ۱۲۷
- جدول ۵-۴: توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر نحوه ابتلاء به بیماری ۱۲۸
- جدول ۶-۴: توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر مدت ابتلاء به ایدز ۱۲۹
- جدول ۷-۴: توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر سابقه ابتلاء در خانواده و خویشاوندان ۱۳۰
- جدول ۸-۴: ماتریس همبستگی مرتبه صفر بین استیگمای ادراک‌شده و شبکه روابط اجتماعی ۱۳۰
- جدول ۹-۴: ماتریس همبستگی مرتبه صفر بین استیگمای ادراک‌شده و حمایت اجتماعی ۱۳۲
- جدول ۱۰-۴: ماتریس همبستگی مرتبه صفر بین استیگمای ادراک‌شده و منبع کنترل ۱۳۴
- جدول ۱۱-۴: ماتریس همبستگی مرتبه صفر بین استیگمای ادراک‌شده و ادراک بیماری ۱۳۶
- جدول ۱۲-۴: ماتریس همبستگی مرتبه صفر بین استیگمای ادراک‌شده و خودکارآمدی ۱۳۹
- جدول ۱۳-۴: ماتریس همبستگی مرتبه صفر بین استیگمای ادراک‌شده و عزت نفس ۱۴۱
- جدول ۱۴-۴: رگرسیون سلسله مراتبی چندگانه متغیر استیگمای ادراک‌شده ۱۴۴